ВМарков

Рецензия

на

проф. д-р на изкуствознанието **Валентин Ангелов Ангелов**,
тел. 02/ 884-77-86

във връзка с конкурса за професор по теория и история на културата (древнотракийско наследство в българската народна култура),
код 05.08.33,
с кандидат **доц. д.н.к. Васил Марков Марков.**

Кандидатът за обявеното място доц. Васил Марков, понастоящем преподавател към катедра „Културология" на Факултета за изкуствата при ЮГУ – Благоевград е автор на осем монографични книги, отпечатани за последните 15 години, както и на 50 студии и статии, шест от тях публикувани на немски и английски езици, още на два учебника, предназначени за студенти, участник е също така в съставителството на научни сборници, има и активен дял в регионални проучвания на културно-историческото наследство. Отнася се до изследовател с широк профил, чийто научен и лекционен диапазон успешно се вписва в спецификата на катедра „Културология".

Започнал с митологичните символи в българското възрожденско изкуство (иконопис, иконостасна резба, каменна пластика и т.н.), той все по-активно се насочва към предхристиянското, главно към древнотракийското културно наследство на Балканите. Това е изключително голяма научна област, в която Васил Марков се изявява не като кабинетен културолог, а като изследовател с вкус към теренните проучвания (и с несъмнени успехи в това отношение) и то в много широк обхват от изследователска дейност в различни области на Балканите.

Отпечатаната през 2009 година монография „Културно-историческото наследство от култа към сакрализираната змия-змей в земите на тракийските сатри" (Благоевград), основната публикация за участието му в конкурса, е огледало за научно-изследователския облик на кандидата и за приложения от него интердисциплинарен метод. Начинът,

по който този метод се осъществява, налага Васил Марков като учен със съзнанието за възможностите и широтата на културологичния аспект към фактическия научен материал. Изрично ще подчертая, че той се изявява не като тесен специалист в хуманитаристиката, а като културолог с многоаспектен и многопластов анализ на фактите. Интердисциплинарният подход, тъй както го схваща и прилага В. Марков, се позовава на археологически, етноложки, фолклорни, езиковедски източници, както и на факти от пластичните изкуства, от местната топонимия, от оцелелите до днес предания и легенди, както и от данни от народната демонология. Когато през 1972 г. Евгений Теодоров видя остатъци от древнотракийски митове и обичаи запазени в българския фолклор, тогава някои историци (проф. Николай Генчев бе най-категоричен) се отнесоха скептично към така заявената теза. Днес близо 40 години по-късно нашата наука доказва, че насоката и постановките на Теодоров са били правилни. Доц. Васил Марков има свое място в този процес и собствен принос в проучванията на това как в местни легенди, сказания и предания, оцелели до наши дни, просветват архетипни следи от древнотракийски митове и религиозни представи, как етнология, фолклор, художествени или нехудожествени пластични форми (той отделя особено внимание на естествените скални образувания) се срещат с археологията и знанията ни за древната палеобалканска митология, как езичество и християнство си взаимодействат, за да достигнат в сложни симбиозни проявления до наши дни.

Преди да пристъпя към хабилитационния труд по същество ще отбележа едно ценно изследователско качество – дейността на В. Марков в научен екип от различни специалисти, особено когато става дума за изследването на регионални културни пластове. Заслужава да се каже, че неговата научна дейност се вписва в региони с преобладаващо население от българомохамедани – една специфична етно-религиозна общност, сред която обаче са запазени следи от стари митове и немалко старинни обичаи, предания и вярвания. Рило-Родопската област е изключително благодатна за поставената научна цел, тъй като поради религиозни и исторически причини е останала някакси встрани от динамичните процеси на съвременния живот.

Кое отличава В. Марков от някои наши фолклористи и етнографи, от някои наши археолози и историци-специалисти по древна история? Това, че той се движи свободно, със солиден запас от познания върху древната палеобалканска митология, история и културата на предноазиатските народи и тракийските племена на Балканите, както и във фолклора. На места той започва с хетските митове, за да посочи как върху тях са се наслоявали нови и нови семантични пластове, променили имена и събития, но не и основния митологичен субстрат, как най-старинни образи са оцелели, съживявани ежегодно чрез фолклорните празненства, ритуали и

практики. Тълкуванията и хипотезите тук са неизбежни, но В. Марков изхожда не само от изказани и защитени вече становища, но също така и от своята богата ерудиция, както и от непосредственото си участие и наблюдение на различни фолклорни обреди.

Впечатлен съм от оная конкретност, с която описва и тълкува фолклорните обичаи в мегалитното светилище Скрибина от Западните Родопи, наблюденията му, свързани с култа към змията/змей на Ляски връх, оригиналния подход към соларно-хтоничния култ на древни персонажи, пренесен и адаптиран към християнството (венчилката от иконостаса в с. Бериево) и т.н. Виждам в тези страници образцов анализ на днес все още витални фолклорни практики (лечебни, магични, заклинателни), които обаче са съхранили – тук Васил Марков е напълно убедителен – древен митично-архитипен, предхристиянски състав. В тоя семантичен контекст той декодира символиката на такива предмети като моста, гегата, конската стъпка, оставена от коня на Крали Марко, „змейски" цветя, или на такива действия като окъпването във вода, минаването под арка, гаданията по шума, „стопановата гозба", скалните образования високо в планината или по течението на някои реки, циркуса на Попово езеро, древнотракийски каменни мегалити, смисъла и митологичното значение на черната по цвят животинска жертва (овен, петел), принасяна като част от ритуала, посветен на стопана-змия, пазител и покровител на фамилията, добитъка и имота, при влизането в нов дом и т.н., и т.н. Семантичните „разкопки" – нека ми бъде позволена тая метафора! , - които Васил Марков провежда, т.е. проследяването на даден митологично-фолклорен субстрат от най-далечна древност до днешните фолклорни празненства или пък обратно - от днешния фолклор (легенди, сказания, песни, обреди, лечебни магии и др.) до древността, създават у нас внушението, че даже най-смелите му хипотези имат научно доказателствена стойност.

В. Марков показва навсякъде качествата си на опитен анализатор, но ми се ще да посоча като много силен текст тълкуването на археологически паметник от местността Столоватец недалече от Разлог, който паметник е посветен на „Змията-змей" – пазител на тайно знание". Пластичното изображение олицетворява срещата на соларно божество с антропоморфен персонаж и предаването на тайното божествено знание чрез слюнката или докосването на устата. Погледнато в цялост, текстът, който коментирам, показва доц. Васил Марков като автор, чиято тема за сакрализираната змия-змей е поднесена чрез богати семантични анализи и чрез разноликите й превъплъщения в различните културни епохи на Балканите – от древността до наши дни. Виждам в тези текстове сериозни научни постижения.

Що се отнася до двата сборника (в съавторство) – „Разлог" и „Одърци", - както и до 10-те статии (част от тях също в съавторство), те

внасят конкретност, а също така и нови акценти в научно-изследователската дейност на В. Марков, освен това доказват умението му успешно работи в научен колектив (екип).

*

В лицето на доц. Васил Марков виждам учен с голяма ерудиция, много добър познавач на древните митологии, както и на дошлите до наши дни фолклорни обичаи и празненства; високо оценявам изследванията му на терена, научната му дейност със студентски екипи, както и с краеведите, автентичните сведения (информация), получени от различни лица, участници във фолклорни прояви, личното му присъствие в някои народни празненства, прекия му контакт с населението по места, откъдето е записал данни за интересуващите го ритуали и обичаи. Впечатлен съм от доброто познаване на наличните по темата публикации, особено от обективното излагане на становищата на различните автори, на които се позовава (подчертавам това, понеже някои мои колеги изкуствоведи или тенденциозно излагат становищата на несимпатичните им автори, или пък премълчават за значими техни публикации). Излишно е посочвам голямото му трудолюбие, добросъвестното му отношение към фактите и всецялата му отдаденост на културологията –публикациите му са убедително доказателство за това.

Ето защо убедено предлагам доц. Васил Марков да бъде удостоен с професура по теория и история на културата.

15. 04. 2011 Рецензент: проф . Валентин Ангелов